

ZESTIEN JAAR NATUURONTWIKKELING VOORBIJ EEN TERUGBLIK OP HET VOGELN OP DE DIEMERZEEDIJK

NIRK ZIJLMANS

Diemerzeedijk, januari 1998

Bulldozers versnipperen en vermorzelen de onderbegroeiing. Kettingzagen halen de schietwilgen en berken neer. Het is dan eindelijk gebeurd met dat laatste prachtige stukje natuur in Amsterdam. Twee weken geleden heb ik afscheid genomen van dit paradijsje. Vorig voorjaar nog zeven territoria van de Nachtegaal, acht van de Blauwborst, de Havik met vier uitgevlogen jongen, de Bepijster (eind april, op doortrek) en Gekraagde Roodstaart op doortrek en de Vos met jongen die zich koesterden in de eerste sterke zonnestrallen van het voorjaar. Dit jaar zal dat allemaal anders zijn. De standvogels worden verdreven uit hun broed- en voedselgebied. De trekvogels zullen de inmiddels kale vlaktes overslaan en verder trekken om nieuwe broedgebieden te zoeken en overwinteraars zullen kilometers op moeten schuiven op zoek naar nieuwe foerageerplaatsen en luwtegebieden. Immers, Amsterdam bouwt aan een toekomst met beheersbare natuur: liefst zonder wildgroei.

Wat tot voor kort een kosteloos leefgebied was voor een unieke verzameling flora en fauna zal binnenkort veranderen in een meer dan 200 miljoen kostende ingepakte vuilstort met een levensduur van 30 jaar. We noemen het maar Diemerpark om de illusie te wekken dat er nog steeds natuur bij Amsterdam is. Echter, de sanering van dit unieke gebied en de verandering in een stadspark zal een ecologische nivellering met zich meebrengen en daardoor in de hoofdstedelijke omgeving bijdragen aan een aanzienlijke verarming van een soortenrijke populatie broedvogels.

Met de bouw van IJburg en de sanering van de Diemerzeedijk, gaat een uniek natuurgebied verloren in de hoofdstedelijke omgeving. Het natuurgebied met een enorme concentratie vogelsoorten zal verdwijnen en plaats moeten maken voor een natuurarm nieuwbouwpark. Aanpassingen aan de wensen van de bewoners van de 18.000 woningen die in het IJmeer zullen worden gebouwd zullen de definitieve genadeklap betekenen voor dit flora- en faunarijk gebied.

Het IJmeer is een internationaal belangrijk watergebied voor trekvogels en een belangrijke schakel in de ecologische verbinding tussen Waterland, de Vechtstreek en Flevoland (binnen de ecologische hoofdstructuur waar niet aan te tornen viel). In het structuurschema Groene Ruimte van 1993 wordt deze belangrijke ecologische verbinding onderkend. Blijkbaar niemand ontkent het natuurbelang van het IJmeer en toch staat dat de bouw van IJburg niet in de weg.

Met deze bouw zijn we ons laatste Amsterdamse vogelparadijsje voorgoed kwijtgeraakt. De ontwikkeling van de Diemerzeedijk van de laatste twintig jaar geeft ons een lesje hoe natuurontwikkeling zonder kosten eruit moet zien.

Geschiedenis

De Diemerzeedijk ligt aan de zuidwestelijke oever van het IJmeer en wordt grofweg begrensd door twee monumenten uit de regionale historie. In het westen door het uit 1609 daterende Gemeenlandshuis en in het oosten door de kruitfabriek 'de Krijgsman' te Muiden. Langs de zuidrand loopt het Amsterdam-Rijnkanaal en het gebied wordt ten noorden begrensd door het IJmeer. Het gebied ten noorden van de Diemerzeedijk heeft een oppervlakte van 71 ha. De dijk is in de 13e eeuw aangelegd als scheiding tussen het binnendijkse veengebied en het water van de toenmalige Zuiderzee. Buitendijks ontstond een aanslibbing die in de loop van de tijd droog kwam te liggen: de Diemer Buitenpolder.

De dijk heeft het niet altijd uitgehouden tegen de zee. De St. Elizabethsvloed van 1421 sloeg een groot

gat in de dijk en vormde daarachter het huidige Nieuwe Diep. In het zuidoosten is op dezelfde wijze Akkerswoude ontstaan.

H.C. Delsman 37 (Levende natuur jr. 9, 1904) beschrijft de Diemberbuitenpolder als een soort kwelder met grasland. Grote watervlakten onderbroken door donkere stroken land die wat hoger lagen dan de rest. De dijk was in die tijd niet bijzonder begaanbaar door de vette zeeklei. Langs en in de plassen wemelde het van de vogels. Delsman schrijft:

Ontelbare kieviten bevolken de lucht. Telkens nieuwe zwermen komen van de landzijde aan. Om de randen van 't water lopen honderden (!) strandpleviertjes en strandlopertjes af en aan. Het bontbekpleviertje is nu even algemeen als het strandpleviertje. Voor ons vliegen een paar bruine vogeltjes op ter grootte van een oeverloper. Het zijn bokjes. Terwijl we het dijkje volgen vloog van tijd tot tijd een van boven donker gekleurd en van onderen zeer lichtgekleurd steltloper op. Het waren witgatjes. Voor we het einde van de dijk bereikt hadden, namen we nog een troepje oeverlopers waar. Onze vogellijst bereikte die dag 100 soorten.

Jac. P.Thijssse schrijft in 191438:

Nu komen we aan een [...] buitentje en daar begint meteen het buitenland, een kleiige kwelder, die zich een kilometer of twee ver uitstrekt en langs een smal kleidijkje kun je nu wandelen naar zijn noordelijkste punt De Battery. Daar ligt een lage wal, waar in Napoleons tijd een kleine versterking was en daar heb ik dagenlang gebivakkeerd, om lekker buiten te zijn en meteen veel vogels te zien. Want zomer en winter trekken hier de vogels langs: meeuwen en sterns, grutto's, tureluurs, kemphanen, kieviten, wulpen, eenden van allerlei soort, leeuweriken, piepers, vinken, ijsvogeltjes, valken, sperwers, koekoeken, alles heb ik daar bij tijd en wijle te zien gekregen [...].

Maar ook 's winters is het hier prachtig, doch je moet niet opzien tegen een beetje guurheid of modder. [...] wanneer het na een paar vorstweekjes is gaan dooien [...] [en] onder invloed van de Zuidwestenwind het ijs opbreekt [...] dan komen al de watervogels, die op de Zuiderzee overwinteren hierheen. En dat zijn er geen klein beetje. Hele ritsen van zwarte zeeëenden dobberen op de baren, [...] ontelbare kuifeendjes en ook genoeg van die aardige brilduikers [...]. [...] als we al een eind in februari zijn dan zien we [de zaagbekken] in troepjes bijeen [...], een teken dat de broedtijd nadert. Zelfs eidereenden komen zich hier van tijd tot tijd vertonen, ja, eigenlijk is hier alles te verwachten van wat er in de winter aan onze stranden en zeegaten van vogels te zien is. Ik zou dat buitenlandje niet graag willen missen en verheug mij er zeer over, dat dit hele stuk van Amsterdam tot Muiderberg toe onveranderd zal blijven, [...].

Hoewel we moeten beseffen dat het IJsselmeer toen nog Zuiderzee heette en het water natuurlijk zout was, maakte Delsman ook melding van overwinterende vogels die ook heden ten dage op het IJmeer rusten en foerageren. Soorten als Brilduiker, Grote en Middelste Zaagbek, Nonnetje, Kuif- en Toppereend, waren in die dagen een gewone verschijning. Zeldzaam echter was het voorkomen van Blauwe Reiger, Aalscholver, Fuut en Ekster.

Na de aanleg van de Afsluitdijk in 1932 verzoette het IJsselmeer langzaam. Op de buitendijkse stukjes was eind jaren veertig nog goed te zien dat het water ooit zout geweest was door de aanwezigheid van Engels Gras, Lepelblad en Melkkruid met daartussen groene plekken van het uitlopende riet, waarboven de hele dag Kieviten, Grutto's, Tureluurs, Scholeksters en Kemphanen rondvlogen. In de kanaalzone tussen de Diemerzeedijk en het Amsterdam-Rijnkanaal lag een enorm rietland. Vroeger was dit weiland met een zandweg aan de dijkvoet en een in breedte variërende sloot. Aan het oostelijk einde daarvan lag Akkerswade, broedplaats voor Fuut, Meerkoe, Waterral en Grote Karekiet en incidenteel Geoorde Fuut en Krooneend. Op de kale opspuitstukken balsten Kemphanen en broedden Kieviten, Kleine Plevieren en Tureluurs.

Reeds in 1951 werd de Diemerzeedijk al bedreigd. Er waren plannen om het verkeer buiten de stad om te leiden. De kortst mogelijke weg was over de Diemerzeedijk richting Gooise weg met aan de Westkant een aansluiting op de Leeuwarderweg via de nog te bouwen Schellingwouderbrug. De buitendijkse polders zouden ook niet ongemoeid gelaten worden. Het plan bestond om hier parken aan te leggen. Deze plannen zijn echter nooit verwezenlijkt.

A.N. Swart³⁹ schrijft in 1968 over de landschappelijke en ornithologische achteruitgang. In 1952 werd begonnen met opspuitingswerkzaamheden. Dat sleepte zich een aantal jaren voort. Hoewel het landelijke karakter door deze werkzaamheden zwaar aangetast werd, werden toch juist door de opspuiting nog interessante waarnemingen gedaan.

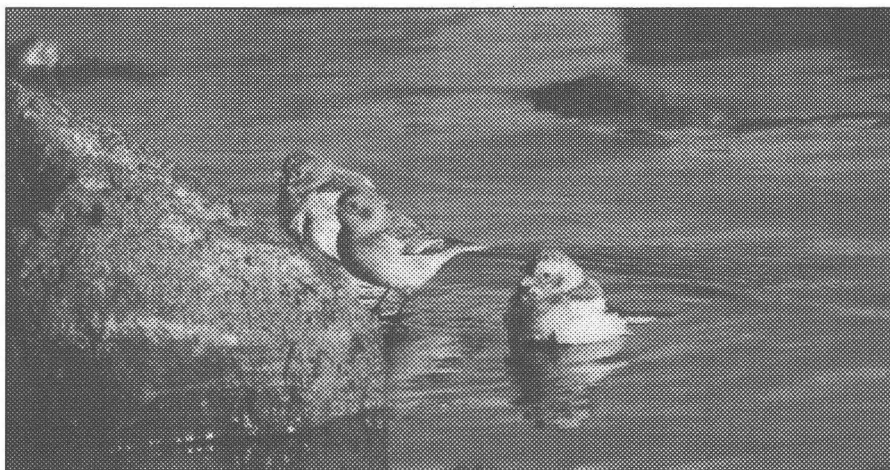
De ellende begon pas goed toen begin jaren zestig werd begonnen met het storten van grote hoeveelheden puin, boomstronken, oud hout en balen papier. In de strenge winter van 1961-62, toen de vuilnisboten door dichtvriezen van het water, het Amsterdamse stadsvuil niet meer af konden voeren, werd op aanraden van de heer Griffioen, toenmalig beheerder van de vuilstort, een plekje benedendijks gereserveerd. De genadeklap vormde de vestigingsinstallatie van een brandplaats van chemische afvalstoffen tegenover Akkerswade met als resultaat een zwartgeblakerd landschap en een verstikkende rook boven het gebied.

In 1963 schreef A.N. Swart in het med. Blad van de Vogelwerkgroep KNNV afdeling Amsterdam:

Het mag een wonder genoemd worden dat de kluut in de onmiddellijke omgeving van de brandplaats in 1962 nog jongen heeft grootgebracht. Tot overmaat van ramp begonnen de werkzaamheden voor een grote elektrische centrale aan 'De Nes' een nog ongerepte buitendijkse baltsplaats van kempfanen en broedplaats van de watersnip, waarvoor de gehele omgeving overhoop gehaald moest worden.

In 1973 werd gestopt met het verbranden van chemisch afval en in 1982 werd een einde gemaakt aan het storten van puin en huisvuil. In de periode 1961-1987 kan nauwelijks melding gemaakt worden van een rijk vogelleven.

Sneeuwgorzen: 3 exemplaren uit een groep van 7, 23 november 1996,
langs de IJsselmeerdijk ter hoogte van het Kinselmeer, Waterland-Oost.
Foto: Nirk Zijlmans

De vogels

Begin jaren tachtig, toen de dijk nog zonder begroeiing was, broedden er Graspiepers en Veldleeuweriken en incidenteel Kieviten en Scholeksters. Met de komst van de pioniersbegroeiing verdwenen deze spuitveldsoorten tezamen met een enkel paartje Patrijs en Kokmeeuw. Voor een korte periode was de Ransuil even de baas.

Met de terugkeer van het riet was ook de terugkeer van de Bruine Kiekendief verzekerd door dispersie vanuit de Oostvaardersplassen en het Westelijk Havengebied. In de loop van de jaren tachtig met twee zekere broedgevallen en mogelijk een derde broedpaar goed vertegenwoordigd op een relatief klein gebied.

In de jaren negentig zag zelfs de Havik kans er jongen groot te brengen. Bomen die hoog genoeg waren, een groot prooiaanbod in de vorm van Houtduif en Konijn, maar vooral de ongekende rust, maakte sinds 1992 van de Havik een succesvolle broedvogel op de Diemerzeedijk. Het broedseizoen van 1997 leverde vier uitgevlogen jongen op.

Maar niet alleen de Havik vond baat bij deze rust. Broedvogelinventarisaties laten een stijgende ontwikkeling zien, bij zowel het aantal broedparen per soort als bij het aantal soorten. Deze ontwikkeling houdt uiteraard verband met de veranderingen die het gebied heeft ondergaan.

Met snelgroeiende bomen als wilg en berk, onkruidvegetatie, vlier en struweelbegroeiing veranderde het karakter van het landschap in de loop van de jaren tachtig. De verstruiking bracht ook een soortenverandering met zich mee. Broeders van struweel en jong opgaand bos bevolkten het stiltegebied en laten een duidelijke toename van het aantal broedparen zien in de periode 1988-1994:

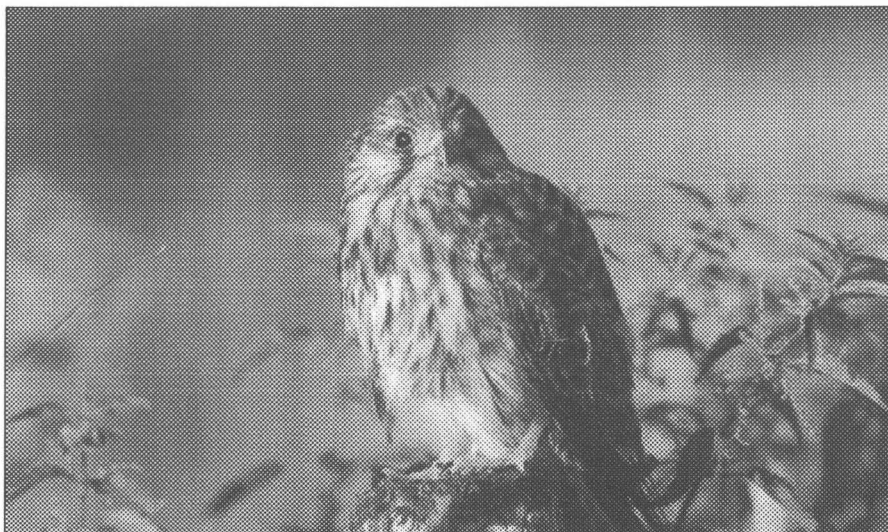
Tabel 1: Aantalsontwikkeling broedvogels in periode 1988-1994

	Aantal paren 1988	Aantal paren 1994
Winterkoning	25	41
Heggenmus	12	28
Fitis	66	89
Groenling	2	13
Grasmus	20	32
Nachtegaal	0	10
Blauwborst	0	4

Met het ouder worden van de bomen nam ook het aantal bosvogels toe. Voor een aantal soorten is het van belang dat er onderbegroeiing dient te zijn in de vorm van een struiklaag. Deze is in ruime mate aanwezig:

Tabel 2: Aantalsontwikkeling broedparen bosvogels in de periode 1994-1997

	Aantal paren 1994	Aantal paren 1997
Houtduif	4	11
Roodborst	7	16
Merel	24	47
Vink	4	10
Tuinfluits	21	64
Zwartkop	17	30
Tijftjaf	29	40
Spotvogel	4	7

Torenvalk: Juveniel, juli 1996, Diemerzeedijk.
Foto: Nirk Zijlmans

Het lijkt aannemelijk te veronderstellen dat soorten die broeden in een bosrijke omgeving alleen maar in aantal zouden zijn toegenomen, indien de bomen de kans hadden gekregen uit te groeien tot een echt ouder wordend bos. De komst van de Sperwer, Buizerd en misschien een tweede paar Haviken zou tot de reële mogelijkheden behoren. Het aantal soorten dat in 1997 gebroed heeft op de Diemerzeedijk bedroeg 52.

Een nostalgische wandeling

Als je vanuit Amsterdam de Diemerzeedijk richting Oost gaat, kom je na het passeren van Zomerlust aan bij het terrein van Schietvereniging Dompeling. Het terrein is links gelegen en de weg zelf wordt versperd door ijzeren hekken met borden: 'verboden toegang' en 'chemisch afval'. De hekken zijn zelfs met de fiets gemakkelijk te omzeilen en eenmaal weer terug op de weg loopt deze nog zo'n 2,5 km oostwaarts door. Parallel aan deze weg loopt het Amsterdam-Rijnkanaal met tussen de weg en het kanaal een hoogopgaand wilgenbos afgewisseld door vlier, berken en veel onderbegroeiing.

De eerste 100 meter van deze asfaltweg laten de Matkoppen en andere mezen zich goed horen. Hier is tevens het domein van Groenlingen, Putters, Eksters en Zwarte Kraaien. Links ligt het uitgebreide terrein van Dompeling met aangrenzend een gebied met vlier en hoge braamstruiken afgewisseld door kleine open plekken. Dit gedeelte wordt begrensd door een van noord naar zuid lopend kanaal, het zogenoemde Dompelingkanaal, dat in het noorden uitloopt in een vennetje waar met wat geduld een glimp opgevangen kan worden van een Dodaars die snel zijn heil onder water zoekt met als laatste de pootjes nog natrappelend boven de waterspiegel.

Langs de begroeide oevers van het kanaal bevinden zich zingende Kneuen, Groenlingen, Putters en Vinken en zijn in de winter Goudvinken en incidenteel Kleine Barmsijzen te zien. In de rietkragen houdt de Waterral zich schuil en laat zijn angstaanjagende gekrijs met de nodige regelmaat horen. Torenvalk, Sperwer en Buizerd zijn vooral hiér het hele jaar door te verwachten.

Terug op de asfaltweg krijg je al snel een afslag naar links, het zogenaamde ronde pad dat na 500 meter weer terugbuigt naar de asfaltweg. In het eerste stuk zijn weer de vinkachtigen aanwezig en zingt de Winterkoning zijn heldere lied.

In de loop der jaren hebben een aantal plekken een speciale naam gekregen, ontstaan door het regelmatig voorkomen van een soort, jaarlijks terugkerende bijzondere planten, waarneming van een zeldzame soort, vaste plek van doortrekkers etc. De benaming is van belang om aan te geven waar een bijzondere soort zicht bevindt.

Na 100 meter krijg je op het ronde pad een afslag naar rechts en loop je rond het zogenaamde Gele Lismeertje. Dit is een ondiepe plas omzoomd met riet, afstervende bomen in het water en bloeiende gele lis. Aan de zuidkant bevindt zich een hoog opgaand wilgenbos. Het gebied is een broedplaats van Blauwborst en Kleine Karekiet. Ook hier is de Waterral present en wordt dit gedeelte in de trektijd bezocht door Oeverlopers en Witgatjes die op de in het water liggende boomstammen pikken naar alles wat beweegt. De dode bomen in het water fungeren als broed- en hakplaats voor de Grote Bonte Specht. April 1996 verbleef hier drie dagen het Porseleinhoen.

Wanneer we een stukje doorlopen, zien we rechts een dikke haag van berk en vlier en links, richting IJmeer, een opengedeelte met een pluk riet net in het midden, een berg puin en tegen het dijkje vlier, braam en een vruchtdragende perzikboom. De Beplijsterplek. De tweede helft van april lieten de Beplijsters nimmer verstek gaan. Een hangende Torenvalk speurt naar prooi op deze muizenrijke plaats. Het pad buigt nu enigszins naar het zuiden af en loopt dood op een kanaaltje met in het water door de Grote Bonte Specht verminkte bomen. Het Visarend- of IJsvogelkanaal. De Visarend werd hier eenmalig rustend aangetroffen (med. C. Crommelin), maar de IJsvogel verbleef hier van augustus tot en met november 1995. Soms zelfs met twee exemplaren jagend op wantsen vanaf de dode bomen in het water. Het gebied rond het kanaaltje huisvest Heggenmus, Winterkoning, Groenling, Merel, Zanglijster, Matkop, Vink en Staartmees. Aan de overkant van het water hoor je ieder voorjaar weer de snorrende zang van de Sprinkhaanzanger, vaak nog tot eind juli doorzingend. Overal schieten de Konijnen voor je uit.

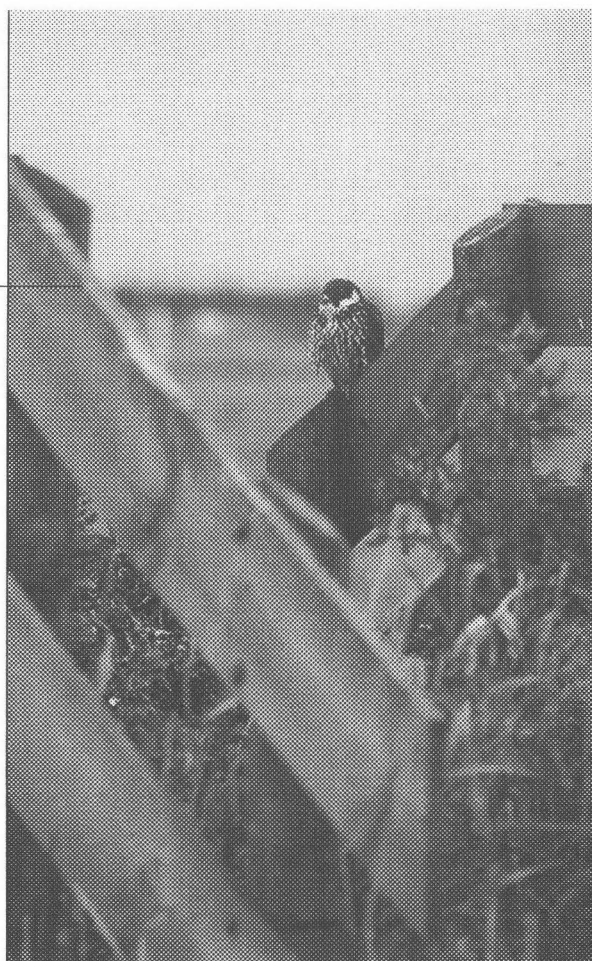
Teruggekomen op het ronde pad krijg je nog een recht stuk tot de eerste bocht naar rechts. In het voorjaar en vroege zomer is het zaak om hier even halt te houden en extra op te letten, want de kans op een waarneming van de Hermelijn is hier groot, vooral als er in mei jongen zijn. Dan moeten ze vaak op jacht en schuwen het daglicht niet.

Halverwege dit rechte stuk, kun je westwaarts het terrein in en loop je weer richting het Dompelingkanaal. Het gebied wordt doorsneden door twee lage dijkjes evenwijdig aan het kanaal. In de zomer bloeit de zwarte mosterd hier massaal en zijn vlier, berk, braam en schietwilg goed vertegenwoordigd. Verspreid staande appel-, peren- en pruimenbomen maken er een bont geheel van. Hiertussen liggen grote open stukken: de Vossenplekken. Ieder jaar kunnen hier de eerste uitstapjes van de nieuwe generatie Vossen bewonderd worden. Hun speelse gedrag is een genot voor het oog en doet niet onder voor dat van jonge honden. De moeder houdt op afstand de boel in de gaten en waarschuwt met een keffend geluid voor gevaar 40.

In de winter is dit gedeelte foerageergebied voor grote groepen mezen, Putters, Groenlingen en Vinken met in de laatste groep een variabel aantal Kepen. Wintergasten als Koperwiek en Kramsvogel zullen vrijwel nooit ontbreken in deze hoek. Een goed gedekte tafel voor de Sperwer, die dan ook regelmatig uit het niets verschijnt om een flinke klopjacht in te zetten, die niet altijd even succesvol verloopt. Haaks op de twee dijkjes loopt aan de noordkant een derde dijk met uitzicht over het IJmeer en een groot rietveld. Hier broedt vrijwel iedere zomer de Bruine Kiekendief en jaagt iedere winter tot vaak ver in het voorjaar de Blauwe Kiekendief. Zingende Rietgorzen en roepende Waterrallen zijn niet bevestigde, maar waarschijnlijke broeders.

Boomvalk: Juveniel,
17 september 1998,
Waterland-Oost
omgeving Ransdorp.

Foto: Jip Louwe Kooijmans

Het vrolijke geping van troepjes Baardmannen hoor je in oktober eerder dan dat je de vogels te zien krijgt. Vaak gemengd adult en juveniel en waarschijnlijk overgestoken vanuit de Oostvaardersplassen, waar ze nog broeden. Broeden op de Diemerzeedijk lijkt aanmerkelijk qua locatie en rust, maar is nog niet door iemand met zekerheid vastgesteld.

Terug op het ronde pad, kom je bij de eerste bocht. Merkwaardig genoeg hoor je hier altijd de eerste Blauwborst zingen met vorig jaar (1997) een vroege waarneming op 15 maart. Na de bocht volgt het pad min of meer de kustlijn en bevindt zich benedendijks een strandje met daarvoor een soort baai in de luwte. Naast de algemene overwinteraars als Brilduiker en Kuifeend rusten hier soms gemengde groepen Wilde en Kleine Zwanen al dan niet vergezeld van een troep Knobbelswanen.

De elektriciteitsmast in het water doet dienst als droogrek voor Aalscholvers, broedplaats voor Zwarte Kraai en Boomvalk (in 1997 twee jongen), als regelmatig uitkijkpunt voor de Havik en als onregelmatig uitkijkpunt voor de Slechtvalk. Op het strandje zelf een Oeverloper en de eerste Tureluurs en Witte Kwikstaarten in het voorjaar. In het najaar wil hier de Visarend wel eens komen jagen, maar die jager heeft een groot jachtgebied tot zijn beschikking. Een waarneming van deze imposante vogel is hierdoor schaars en afhankelijk van veel geluk. Het pad loopt enigszins omhoog en kronkelt door een open vlakte richting het zogenaamde Aureliabos, genoemd naar het regelmatig voorkomen van de Gehakelde Aurelia. In maart/april en september/oktober wordt hier jaarlijks de Roodborsttapuit en Gekraagde Roodstaart gezien. In de zomer doet de verblindende kleurenpracht van massaal bloeiende Teunisbloem, Harig Wilgeroosje en Grote Kaardebol bijna pijn aan de ogen en wordt het geheel opgeleusterd door een keur aan zingende Grasmussen, Bosrietzangers en Heggenmussen.

Het Aureliabos bestaat uit hoge bomen met veel onderbegroeiing. De verwachte bosvogels zijn dan

ook ruim voorhanden. Fitis, Tjiftjaf, Merel, Zanglijster, Tuinfluiter, Zwartkop, Roodborst en vooral de Nachtegaal zorgen in het voorjaar voor een adembenemende voorstelling. Een tussentijdse stop is aanbevelingswaardig en dit gratis concert doet je de beslommingen van alledag vergeten.

Voor het Aureliabos krijgt het pad een afsplitsing naar rechts en gaat terug naar de asfaltweg. Aan de oostkant heeft deze weg een hoog uitkijkpunt over het visarendkanaal. Hier zag ik twee jaar geleden een Hermelijn verwoede pogingen doen om een Grote Gele Kwikstaart te verschalken. Door het eenvoudig opvliegen van deze vogel om vervolgens een paar meter verder weer neer te dalen, voorkwam deze met gemak tot prooi gereduceerd te worden. De hardnekkige pogingen van de Hermelijn waren bewonderenswaardig, maar tot mislukken gedoemd.

Terug op de splitsing buigt het pad ook naar links en loopt noordelijk om het Aureliabos heen om verder min of meer de kustlijn te volgen, met een strook afwisselend lage en hoge begroeiing tussen het pad en het water van het IJmeer. Aan het water zijn twee strandjes gelegen die ondanks wat geworstel met de begroeiing redelijk goed te bereiken zijn. Door baaivorming is het water voor de strandjes erg kalm bij zuidelijke winden en deze bieden in de winter adembenemende beelden van omvangrijke groepen rustende watervogels. De stranden zijn bovendien strategische punten om grote vluchten ganzen te observeren die vanuit Waterland zuidwaarts koersen. Niet zelden zijn met wat geduld ook overstekende Haviken en Blauwe Kiekendieven te bewonderen die hun geluk komen beproeven in dit voedselrijke gebied.

Na het Aureliabos kronkelt het pad verder oostwaarts door een omgeving die wordt ontsierd door bovengronds uitstekende beton- en puinformaties. Het gebied is hier redelijk open met voornamelijk lage begroeiing en verspreid staande groepjes hogere bomen. De bij deze biotoop behorende vogels ontbreken dan ook niet. Groenling, Vink, Roodborst, Heggenmus, Zanglijster, Merel, Winterkoning en alle mezen bevolken dit noordelijk gelegen gedeelte. Halverwege dit gebied ligt verreweg het mooiste strandje. Deze plek is een favoriete stopplaats vanwege een schoon schelpenstrand, boven het water hangende schietwilgen en vlier en een door de lage ligging verkregen luwte maakte van deze plek een favoriete stopplaats. In de maand mei heerst hier een woelige bedrijvigheid door de paaiende Brasems in het ondiepe heldere water van het IJmeer.

Het pad eindigt bij het hoogste uitkijkpunt over het IJmeer met goed zicht op Pampus en de westkant van de Vijfhoek en buigt daarna zuidwaarts terug naar de asfaltweg. Oostelijk van dit punt ligt een groot rietmoeras met verspreid staande groepjes bomen met hier en daar vennetjes, die door het hoge riet aan het oog onttrokken worden. Pal naast het uitkijkpunt ligt het laaggelegen Parelduikermeer. In de winter is dit meer altijd goed voor Nonnetjes en Grote Zaagbekken en éénmalig is de Parelduiker waargenomen die daar anderhalve dag verbleef. Rond dit meer zingt stevast ieder jaar Rietgors, Blauwborst en Sprinkhaanzanger en in sommige jaren Snor. Rondom het uitkijkpunt staan de grootste en mooiste vlinderstruiken van het hele gebied en komen de hoogste concentraties dagvlinders op de welriekende paarse bloemen voor.

Terug op de hoofdweg gaat het asfalt over in een soort karrenspoor met aan de noordkant het (zojuist beschreven) uitgestrekte rietmoeras en aan de zuidkant een laaggelegen wilgenbroekbos, dat na 500 meter overgaat in een rietveld met daaraan grenzend een klein meertje. Tegenover dit meertje ligt de voormalige brandplaats van chemisch afval. Op de met vliegafgedekte bovenlaag is een bos herrezen met berk en wilgen. Dit was in 1996 broedplaats van de Havik met twee uitgevlogen jongen. Aan de noordkant groeit op het vliegafgedekte gebied ieder jaar weer de Tongvaren. De zich in de nabijheid bevindende teerputten blijken geen nadelige invloed te hebben op een terugkerende voorspoedige groei van deze voor Amsterdamse begrippen zeldzame varen.

Een honderd meter verder ligt aan de zuidkant Akkerswade. Vanaf het begin van deze eeuw is deze plas een begrip in de vogelwereld. Het is een groot meer met een rieteiland in het midden, brede rietkragen aan de randen van het water en een wilgenbroekbos rond de elektriciteitsmast aan de westkant. Op deze prachtige plek zijn de volgende broedvogels vertegenwoordigd: Waterral, Meerkooet, Waterhoen, Blauwborst, Rietgors, Rietzanger, Kleine Karekiet, Sprinkhaanrietzanger, Krakeend, Slobeend, Wilde Eend en Grauwe Gans. En natuurlijk de overwinteraars: Wilde Zwaan (in 1997 tot in april aanwezig met twee exemplaren), Wintertaling (tot half december), IJsvogel, Roodkeelduiker, Roerdomp en Blauwe Kiekendief.

Tussen het kleine meer en Akkerswade loopt het Buidelmeespad richting Amsterdam-Rijnkanaal met het eerste broedgeval van de Buidelmees in 1986. Ook in 1997 werd weer een poging tot broeden gewaagd, maar het driftig roepende mannetje raakte bij afwezigheid van een vrouwtje niet gepaard en moest het nest zonder slurf onverhoopt verlaten om zijn heil elders te zoeken.

Tegenover Akkerswade heb je weer een weids uitzicht over het IJmeer met een strandje en een uit palen bestaande beschoeiing vlak voor de kustlijn. Deze beschoeiing dient als rustplaats voor Aalscholvers, Kokmeeuwen en Grote Mantelmeeuwen en in het vroege voorjaar als rustplaats voor kleine groepjes Tureluurs en tenslotte in zachte winters, de IJsvogel. Het pad gaat na Akkerswade over in een grasdijk en een weg benedendijks die eindigt bij Fort Diemen, aan de zuidkant van de Vijfhoek. In het water langs deze groene dijk zijn de grootste concentraties wintervogels te bewonderen. Kuifeend en Smient vormen de hoofdmacht geflankeerd door Krakeend, Brilduiker en Tafeleend. Daarnaast komen verspreid Nonnetje, Grote en Middelste Zaagbek en Dodaars voor. Tenslotte wordt de achterhoede gevormd door zeldzame gasten als Kuifduiker en Geoorde Fuut.

De rondgang is nu voltooid en je bent terug bij het gedeelte waar de asfaltweg weer begint na het laaggelegen wilgebroekbos aan de zuidkant. Voor 1995 lag na dit bos een afgegraven gebied dat door overvloedige regenval volgestroomd was met water. Ontluikende begroeiing had er een moerasgebiedje van gemaakt met foeragerende Lepelaars, broedende Krakeenden en Meerkoeten en in de nazomer Kleine- en Bontbekplevieren. In 1995 werd het gebied door Rijkswaterstaat volgestort met slib en veranderde het in een grote zandvlakte met sloten eromheen. In 1995 was dit één jaar lang goed voor twee broedpartjes Kleine Plevier, maar daarna niet interessant meer.

Na deze stortplaats loopt langs de gehele zuidkant tot aan het terrein van Dompeling een schier ondoordringbaar wilgenbos waar de Havik in 1994 en 1995 een succesvolle broedplaats vond. Hij verhuisde in 1996 naar het bos op de brandplaats, maar keerde weer terug in 1997 en bouwde op acht meter hoogte een nieuw nest in een schietwilg, dichtbij de eerste broedplaats.

Tegenover het eerste nest loopt een bijna onzichtbaar pad naar het noorden dat eindigt bij een grote open plek met een dode boom aan de noordkant. Eind april/begin mei en eind augustus/begin september zijn dé maanden om hier zowel de Grauwe- als de Bonte Vliegenvanger bezig te zien met hun karakteristieke jachtvlucht. In augustus 1996 zag ik beide soorten tegelijkertijd in een dode boom, waarbij de Bonte Vliegenvanger van de Grauwe een zojuist gevangen prooi probeerde afhandig te maken. Naast de open plek loopt nog een breed pad waarlangs Adelaarsvaren groeit dat tot twee meter hoog reikt. De enige plek in het hele gebied.

Terug op de asfaltweg biedt het laatste stuk tot het hek bij Dompeling meestentijds weinig verrassingen. Indien je niet gestoord wordt door een overstekende Vos, Hermelijn of Ringslang, krijg je op dit stuk de gelegenheid om alle indrukken op je in te laten werken. De hoeveelheid soorten en de aangename verrassingen waar je keer op keer mee geconfronteerd wordt, blijven nog urenlang nawerken. Het is er puur, zo verbijsterend. Vooral als je die natuurlijke schoonheid plaatst tegen die bizarre achtergrond. Het betreft hier dan nog alleen de algemene tot vrij zeldzame soorten. Het strategisch gelegen gebied leent zich uitstekend voor het zien van echte zeldzaamheden. Hieronder volgt een kleine greep uit de waarnemingen:

Tabel 3: Waarnemingen van soorten vogels door Claudie Crommelin (CCR) en Nirk Zijlmans (NZI)

	Datum	Waarnemer
Roodhalsfuut	18-10-1992 en 07-03-1993	CCR
Noordse Gele Kwikstaart	14-05-1994 (10 exx)	CCR
Hop	23-05-1994	NZI
Purperreiger	19-06-1994	NZI
Grauwe Klauwier	23-10-1994	NZI/CCR
Wespendief	25-10-1994 en 26-10-1994	CCR
Zeearend	07-01-1995	NZI
Ruigpootbuiser	09-01-1995	NZI
Roodkeelduiker	02-02-1995	NZI
Rosse Grutto	10-09-1995	NZI
Porseleinhoen	21-04-1996 t/m 23-04-1996	NZI/CCR
Zwarte Wouw	22-04-1996	NZI
Drieteenstrandloper	22-09-1996 (3 exx juv.)	NZI
Parelduiker	22-02-1997	NZI/CCR
Ijsduiker	01-01-1998	NZI

Reflectie

Met weemoed denk ik terug aan die talloze wandelingen die ik over de Diemerzeedijk maakte. Vooral de vroege ochtenduren hadden mijn voorkeur. Genieten van de opkomende voorjaarszon, de gewaarwording van de eerste zingende Zanglijster en wachten op de komst van de Tijftjaf en Blauwborst in maart. Je denkt aan het vorig jaar. Hoeveel Nachtegalen en Blauwborsten dit jaar? Zou de Buidelmees verschijnen? Waar zal de Havik dit jaar zijn nest maken? Immers het wijfje heeft in februari alvast haar kekkerende roep laten horen, met het mannetje steeds in de buurt.

Na een eerste ronde de vaste, strategisch gekozen koffieplekjes om alles scherp in de gaten te houden en te mijmeren over wat je gezien hebt en nog te zien zal krijgen. 's Ochtends vroeg word je bijna één met de omgeving en bekruipt je het gevoel volledig geaccepteerd te worden door de vogels en andere dieren. Van hun natuurlijke schuwheid is vaak nog maar weinig te merken. Alleen de aanwezige roofvogels blijven alert en volgen met kille ogen al je bewegingen om bij de minste of geringste onraad een gepaste afstand te bewaren.

Op twintig minuten van huis had ik een plek gevonden waar ik tot rust kon komen en waar ik mijn passie voor vogels tot een hoog niveau kon uitbouwen.

Het is eind februari 1998. Ik sta bij het Pen-eiland en geniet van de weidsheid van het IJmeer. Grote groepen Kuif-, Krak-, en Tafeleenden dobberen op het water. In de late middagzon lichten Durgerdam en de toren van Ransdorp fel op. Ik durf bijna niet naar links te kijken om de waarheid niet onder ogen te hoeven zien. Uiteindelijk doe ik het toch en zie door de verreijkijker één grote kale vlakte. Alle bomen zijn gerooid en de struiken vermorzeld en versnipperd. Ik voel woede in mij opkomen, dan een intens triest gevoel. Heel even schieten de beelden van honderden, misschien wel duizenden uitstapjes aan mijn geestesoog voorbij om onmiddellijk daarna tot het besef te komen dat ze ons vogelparadijsje voorgoed afgenomen hebben.

NIRK ZIJLMANS, MIDDELIESTRAAT 4, 1023 AK AMSTERDAM, 020-6327429

Literatuur

- Boedijn, K., Zeeburg. Levende Natuur, jrg. 17 (1912).
- Delsman, H.C., Vogels op Zeeburg. Levende Natuur, jrg. 9 (1904).
- Geene, R., Inventarisatie Broedvogels Diemerzeedijk 1988-1994.
- Inktzwam, jrg. 13 (Mei 1948), nr. 4.
- Inktzwam, jrg. 16 (April/Mei 1951), nr. 3.
- Inktzwam, jrg. 16 (September 1951), nr. 5.
- Melchers, M., Sijsjes en Drijfsijsjes, Haarlem, 1996.
- Melchers, M., Mondelinge en Schriftelijke Mededelingen, 1998.
- Swart, A.N., Vogels van Zeeburg en Diemerzeedijk, Amsterdam, 1968.
- Vliet, R. van de, Inventarisatie Broedvogels Diemerzeedijk, 1997.
- Vrij Nederland, 21-07-1997.
- Voous, K.H., In De Ban Van Vogels, Utrecht, 1995.